

Když se podíváme na dnešní svět, vzrůstá obecně vzato velký lidský potenciál pro sociokulturní, ekonomické a politické změny. Dosud však zůstává nevyužitý a patrně se ani nemůže uplatnit v úplnosti. Byla shromážděna obrovská kapacita lidí, studentů a absolventů vysokých škol, kteří se z velké části nebudou zabývat, a natož pak žít akademicky vystudovaným oborem. Někdo zkrátka po vědecké stránce hned na začátku zmizí z povědomí nebo časem zapadne, popřípadě je prostě „jen“ pozapomenut. Není však třeba nad tím lamentovat, neboť i tímto způsobem se zvyšuje obecná vzdělanost a rostou celkové nároky na úroveň lidského vědění.

V této souvislosti může být velmi poučné trochu si zalistovat v „Protokolu o přísných zkouškách k dosažení hodnosti doktorské na filosofické fakultě University Karlovy v Praze“, pečlivě uloženém v archívu Univerzity Karlovy. Tak například je v této nestránkované knize pod číslem 1917 evidován Otto Ruterle (1908–1976), který profesorům Janu Blahoslavu Kozákovi a Otakaru Pertoldovi předložil k posouzení práci „Totemismus v pojetí Durkheimově“. PhDr. Ruterle promoval v roce 1934 a jak vidno zvolil si téma na svou dobu poměrně pozoruhodné. Podle všeho, co o něm dnes víme, nezůstal zcela neznámý a osobnostně nevýrazný. Zanechal totiž patrnou stopu jako teolog a pedagog na pražské Husově evangelické bohoslovecké fakultě.

Zajisté známější byla Svatava Pírková (1908–2000), druhá manželka proslulého Romana Jakobsona, jež složila roku 1933 rigorózum ze sociologie a estetiky u Josefa Krále a Jiřího Horáka. K odbornému řízení podala pojednání „Sociologickoestetické studie o funkci lidové písně na moravsko-slovenském pomezí“. Podotýkám ještě, že do všech disertačních prací lze v archívu univerzity fyzicky nahlédnout, a zhodnotit tak z dnešního hlediska jejich úroveň. Ne všichni archivovaní autoři se samozřejmě zapsali do dějin vědy. Od té doby mnohonásobně vzrostl počet studujících a zároveň výrazných osobností, takže lze také na tomto pozadí objektivně sledovat prudký nárůst vědění, přitom ovšem odhlédneme od dějinných peripetií uplynulého půlstoletí.

Co tedy vlastně ze shora uvedeného vyplývá? Platí snad na jedné straně mnohokrát osvědčená premisa, že jedinec bývá schopnější, nežli od něho společnost vyžaduje? Na druhou stranu je však třeba si uvědomit, že historické procesy bývají většinou daleko silnější než osobnosti, které se na nich podílejí.

Proč právě na tyto předpoklady upozorňují? Věřím totiž, že autoři následujících příspěvků našeho historickosociologického časopisu mají vzhledem k dnešku adekvátní, spíše však vyšší „sociometrickou“ nebo „kliometrickou“ hodnotu k tomu, aby po dlouhou dobu zůstali v povědomí nejenom úzce odborné, ale i široké veřejnosti. Do prvního čísla Historické sociologie roku 2011 se sešly opravdu pestré příspěvky zachycující různé segmenty sociální reality. Většinou svým zaměřením patří do širšího výměru historických sociálních věd, stejnou měrou se v nich ale pamatuje také na hlavní proud historické sociologie.

Tak například emeritní profesor východoevropských dějin z univerzity v Hannoveru Hans-Heinrich Nolte uplatňuje při hodnocení sociálně-historického vývoje tzv. semiperiferiálních zemí inspirující metafory přetížení a pathosu. Výstižně přitom analyzuje evropský systém z hlediska prostorových vztahů a hierarchie. Diachronní a synchronní pohled lze zaznamenat rovněž v zajímavém textu arabisty Luboše Kropáčka, který sleduje *Počátky muslimských menšin ve střední Evropě*, a to především v „dlouhém 19. století“,

řečeno terminologií proslulého Erika Hobsbawma. Historik hospodářských a sociálních dějin Eduard Kubů v našem periodiku dále načrtl *Obraz české transformace v zrcadle sociologického výzkumu*. Konkrétně jde o konceptualizaci vývoje ekonomické transformace devadesátých let 20. století na základě dlouhodobého sociologického výzkumu zjišťujícího názory české společnosti na zvolenou problematiku. Podle všeho bude poslední desetiletí 20. století znovu hodnoceno mimo jiné z ekonomického i sociologického pohledu na problematiku vlastnictví (hlavně na problematiku restitucí a privatizace obecně). Zůstává zde totiž řada bílých míst, dosud se kupříkladu příliš nemluví o tzv. malé privatizaci apod. Další zdařilou studii *K vývoji pojmu dokumentární fotografie* předložil Michal Kotík, jehož text lze chápat rovněž jako zajímavý příspěvek k vizuální sociologii. Kotíkova analýza také zdůvodňuje umístění přílohy dokumentárních fotografií do tohoto čísla našeho periodika.

Dějiny sociologie nelze považovat ve všech případech výhradně za předmět bádání historické sociologie. Je proto určitě poučné se občas vrátet do minulosti tohoto exponovaného oboru, jenž byl v uplynulém půlstoletí poznamenán značnými peripetiemi. Z tohoto důvodu specializovaný miniblok našeho periodika, složený tentokrát ze dvou příspěvků, postihuje stav české sociologie v období tzv. normalizace. Významný badatel v oblasti sociologie politiky a dějin sociologie Emanuel Pecka fundovaně přibližuje inkriminované období vývoje této sociální vědy. Má k tomu bezpochyby plně oprávnění, neboť také on sám se stal jednou z obětí popisovaných purifikačních mechanismů. Nicméně autora tohoto autentického textu může rovněž těšit okamžik jakési dějinné milosti, který jej roku 1989 zastihl ve zralém věku, aby se tak opět mohl s velkým nasazením věnovat své vědě. Plodem tohoto návratu se mimo jiné v roce 2010 stala zásadní učebnice *Sociologie politiky*, kterou téhož roku v prvním čísle *Historické sociologie* recenzoval Vladimír Srb.

Druhý článek pochází z pera Jiřího Matějčka a s jemnou ironií zachycuje činnost výzkumného pracoviště historické sociologie – CLEO, sídlícího v Kutné Hoře. Dlouholetou spolupracovnicí autora stati je Jana Macháčová, badatelka působící donedávna ve Slezském ústavu v Opavě. Tato dvojice se během své spolupráce vyznačovala neutuchající pracovitostí a vydala množství publikací, jak je to ostatně podrobně doloženo v Matějčkově příspěvku. Kutnohorské CLEO tak lze i v mnoha ohledech pokládat za průkopnický podnik v oblasti historické sociologie.

K otázce specifických žánrů tvořících obsah aktuálního čísla časopisu je třeba doplnit informaci, že si Thomas Luckmann výslovně přál publikovat svou přednášku *Úvahy o komunikativní teorii reality*, proslovenou v aule Filozofické fakultě univerzity Karlovy dne 25. 11. 2009, v českém překladu. Další podrobnosti z Luckmannovy návštěvy v Praze jsme se mohli dočíst ve zprávě Jiřího Šubrta, uveřejněné v prvním čísle *Historické sociologie* roku 2010. Také esej geologa Václava Cílka o Egyptu má *terminus ante quem* listopad 2010, kdy byl autorem zaslán do redakce. Na požádání redakce pak autor shrnul aktualizaci dění v podobě dodatku, takže už nebylo třeba něco dalšího dodávat o žádoucích politických, sociálních a mediálních převratech v severní Africe a na Středním východě.

Ke stálým a pravidelným rubrikám časopisu rovněž patří recenze a anotace odborných publikací, které však nejsou a nebudou striktně vztahovány přímo k danému oboru. Nadto nemusí jít ani o ryze aktuální počiny, tedy knihy datované výhradně minulým nebo přítomným rokem. Pokud si to tedy určitá publikace opravdu zaslouží, vznikne v takovém případě recenze tak trochu nostalgická, jako připomenutí pozapomenutého

badatelského výkonu. Ke konkrétním recenzím tohoto čísla se přitom hodí poznamenat, že některé z nich napsali studentky (Petra Kultová a Jana Patočková) a doktorandi (Jan Kapusta a Jan Pohunek). V tomto trendu chceme i nadále pokračovat s vědomím, že by náš časopis neměl být věkově ani rodově nijak limitován.

Když už se zabýváme nejrůznějšími přednostmi a zásluhami, musíme na tomto místě vřele poděkovat Karlu Cudlínovi, který do přítomného čísla *Historické sociologie* poskytl bez nároku na honorář dokumentární fotografie ke všedním a svátečním chvílím za socialismu. Vlastní fotografickou přílohu pak rámuje osobitá glosa spisovatele a novináře Jáchyma Topola, jemuž jsme taktéž vděční. Do rubriky glos byl zařazen rovněž jubilejní medailon Františka Znebejánka, platného člena redakční rady našeho časopisu, který si určitě zaslouží takovouto biografickou připomínku jako formu poděkování za dosavadní práci.

V editorialech minulého čísla jsme informovali čtenáře o tom, že byla založena knižní edice přinášející monografie nejen z oblasti historické sociologie, nýbrž i publikace z jiných sociálně-vědních a humanitních oborů. První svazek tohoto projektu byl vydán v září roku 2010, jedná se o kolektivní monografii *Historické vědomí jako předmět badatelského zájmu: Teorie a výzkum*, vzniklou pod editorským vedením Jiřího Šubrtu. Další svazek z jara tohoto roku reprezentuje společný projekt nadějných studentských tvůrců z Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy a částečně také z Filozofické fakulty téže univerzity. Editor publikace Bohuslav Šalanda nazval tento badatelský počín *Tradiční a moderní z perspektivy historické sociologie: Studentské práce*. V edičním plánu knižnice se samozřejmě vyskytují též další tituly, mezi nimiž zasluhuje pozornost třeba malá příručka pro zájemce o lingvistickou antropologii z tvůrčí dílny významného amerického badatele českého původu Zdeňka Salzmanna. Půjde v tomto případě o instruktážní publikaci v angličtině, nazvanou poeticky *Linguistic Antropology in a Nutshell*.

Všechny příznivce historické sociologie určitě potěší skutečnost, že zájemců o publikování v našem stejnojmenném časopise přibývá, takže vyvstává naléhavý úkol se stávajícími silami včas provést náležitě redakční úkony. Zatím sice nelze hovořit o nějakém dramatickém převisu, povzbuzující však je samotný fakt, že příští ročník periodika by mohl být již nyní příspěvkově zajištěn a pokryt.

Na závěr bych chtěl jako jeden z tvůrců časopisu vyslovit neskromné přání, a to nejenom redaktorské, aby co možná nejdříve došlo na publikaci tolik potřebného fundamentálního textu o podstatě a problémech historické sociologie, jenž by vyvolal příslušnou debatu, reakce, včetně nejrůznějších polemik a kontroverzí. Prozatím se ale raději spokojme s novým číslem oborového časopisu, které s jistým nepatrným zpožděním právě držíte v rukou.

Bohuslav Šalanda